

КУЛЬТ ЗБРОЇ ДАВНІХ СЛОВ'ЯН У ПОЕЗІЇ Ю. ДАРАГАНА ЯК ЗНАК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

У статті розглянуто особливості сприйняття та зображення культу зброї давніх слов'ян у поетичному доробку Ю. Дарагана, прослідковано специфіку авторської трансформації язичницького культу.

Ключові слова: образ, символ, язичництво, культ зброї, сагайдак.

Взаємодія літератури та міфології є одним із актуальних та ключових питань національного літературознавства. Розгляд цієї проблеми сприяє висвітленню категорій традиції і новаторства, самотності письменства, трансформації прадавніх образів. Аналіз наукового доробку зарубіжних та українських дослідників дозволяє констатувати стан вивчення проблеми взаємодії міфології та літератури. Цим питанням займались М. Ільницький («Від «Молодої Музи» до «Празької школи»), Ю. Шерех («Легенда про український неокласицизм», «Стилі сучасної української літератури на еміграції»), В. Базилевський («Ю. Дараган: свята неправда поезії»), В. Просалова («Поезія «Празької школи»), В. Погребенник («Неофольклоризм поезії ранніх українських модерністів (Осип Маковей, Василь Щурат, Агатангел Кримський»)), О. Тупик («Язичницькі традиції в культурі українців (90-ті рр. ХХ ст.)»), М. Дем'янюк («Психоаналітична інтерпретація літературного тексту»).

Наразі актуальною залишається проблема реінтерпретації поетами-модерністами образів, символів, мотивів слов'янської міфології; з'ясування причин, що спонукали митців звертатися до язичницької спадщини. Як відомо, будь-який літературний твір, а особливо поетичний, формується на засадах всесвітньо відомих міфів, відтак, необхідно з'ясувати, що створює умови для виникнення поетичних міфотомів у

поета. Дискусійним залишається думка, як відрізняється міфічний образ, створений поетом, від традиційного.

Мета нашої статті – проаналізувати особливості зображення культу зброї давніх слов'ян у поезії Ю. Дарагана. У процесі роботи з метою аналізу поетичних образів, символів, елементів, що стосуються «культових дій», звернемося до поетичних текстів митця, зокрема – до збірки «Сагайдак», у якій чи не найяскравіше відбилися поганські вподобання митця.

У поезії Ю. Дараган вдається насамперед до осмислення історичного досвіду слов'ян, зображення історичних періодів та постатей, що втілюють етапи національного розвитку. У канві поетичної збірки відчутна філософія боротьби, язичництво, прагнення до дії. Митець поетично модифікує релігійні культи, що акумулюють давні уявлення, специфічний спосіб буття пращурів. За справедливим зауваженням О. Лятуринської, «Дараган – гридень бога сонця, не Ра, а Дажбога, такий ясний і дзвінкий, мов срібна сурма» [3, 201—202].

Культ – один із основних елементів релігійного комплексу, передусім система дій та засобів впливу на надприродне. Жодна релігія, на думку А. М. Черній, не може існувати без культу. Релігійні культи називають мовою релігії, де предмети, дії, слова мають символічне значення [6, 63—65]. Предметно-символічна реалізація культу зброї давніх слов'ян у поетичному доробку Ю. Дарагана сприяє створенню неповторної аури духовного простору та національної самоідентифікації. Культ зброї виражений у контексті культових дій як предмет чи духовна сила, котру віднаходимо у молитві чи в проханні вберегти від лиха.

За словами М. Ільницького, Ю. Дараган не розгортає перед читачем конкретних сюжетів із минулого (крім поеми «Мазепа»), не створює картини битв наших предків із ворогами. У нього сама природа просякнута духом язичницьких уявлень давніх русичів («Дажбог лякає

білі коні...»), гострота переживання посилюється літописними ремінісценціями [3, 201—202].

Збіркою «Сагайдак» Ю. Дараган наголошував на бойовому характері своїх творів, свідомому заглибленні у минуле. Суспільно-політичні катаклізми викликали в поета-борця не песимізм чи розчарування, а дух супротиву, романтичний порив: «І тільки спрага, спрага волі // Так стисне горло, здавить так, // Що знов би, знов у дике поле! // Знов коні, стріли, бранці голі, // Шаблі та повний сагайдак!...» [2, 47]. Деталлю «повний сагайдак» підкреслюється готовність виборювати волю дорогою ціною – навіть ціною життя. Культ волі та слави звучить у збірці то ніжною молитвою, то бойовим закликком. Із метою передати романтичні інтонації автор використовує питомі слов'янські образи на кшталт спрага волі, дике поле, коні, шаблі тощо.

На зброї слов'яни давали клятви, вважалось, що зброя покарає того, хто збрехав чи злякався. Магічна сила зброї, особливо того, над яким промовлялись заклинання, часто згадується у традиційних історіях та текстах. Основною зброєю раних слов'ян були металеві списи, лук та стріли. Так і в поезії Ю. Дарагана «Ти снівсь колись прапращуру мойому». Автор вдається до метафоризації, зображаючи стріли та ворогів, котрим призначається смертельний постріл, плач рідних та криваве вино: «Ти снівсь колись прапращуру мойому... // Перлини сліз, чи стріли чи вино – // Та напував ти печеніга злого // В своїх степах таким вином давно... // Твоя стріла прошиє тонким свистом... // Ранкове скло над степом запашним [2, 7].

У поезії алегоричним є образ стріли, яка «прошиває тонким свистом» поле, ворога, безхмарне майбутнє рідної землі. Поетичне словосполучення «перлини сліз» виступає метафорою. Цей архетип в літературі вживається не вперше. Згадати хоча б сон Святослава зі «Слова

о полку Ігоря»: розсипані перли у маренні князя стали передвісниками лиха.

Вітер – давній слов'янський образ, посланець Бога, щось недосяжне та безтілесне. У поезії «То я та вітер в дикім полі» Ю. Дараган вказує на зв'язок ліричного героя із божественним. Автор також зображує стріли, сагайдак (сагайдак – лук разом зі шкіряною сумкою або дерев'яним футляром зі стрілами): «То я та вітер в дикім полі. // Отруйні стріли, сагайдак, – // Таким міцним солодким болем // Наповнить їх смертельний знак!..» [2; 8].

Ці рядки є твердженням того, що ліричний герой готовий до боротьби, його товариш – вітер, а стріли – то смертельний знак. Таке поетичне інтерпретування близьке до поганського. Слов'яни вірили, що стріла є символом кари верховних богів, перемоги, знаком смерті, неймовірної швидкості та разючості. Надзвичайна емоційність у поезії Ю. Дарагана досягається за допомогою традиційних епітетів: «в дикім полі», «отруйні стріли», «міцним солодким болем», «смертельний знак».

У поезії «Малуша» поет знову звертається до слов'янської легенди, що розповідає про Сварога, який подарував людям найперший плуг і ковальські кліщі, навчив виплавляти мідь і залізо, вважався захистом від зла: «А що ж як ворог переможе, // І меч впаде із любих рук? // О, світлий, радісний Свароже, // Не допусти до тяжких мук!» [2, 19].

Звертається автор й до іншого слов'янського бога – Перуна, бога грози, війни та зброї. Знаємо, що Перун видавався слов'янам збройним воїном, що мчить на золотій колісниці, запряженій крилатими жеребцями, білими і чорними. Ліричний герой просить допомоги у Бога, ніби промовляє молитву: «Перуне, зглянься ти над нами!.. // Упевнитись, дізнатись де б, // Що він червоними щитами // Заслонить половецький степ?» [2, 19].

Ю. Дараган, як стверджує В. Базилевський, володів вродженим чуттям «дідизни». Цим пояснюється легкість його занурень: минуле мовби осучаснюється і водночас залишається минулим. Митець входив у княжу історію, як в обжиту оселю, започаткувавши імпресіоністичну історіософію [1]. Це вміння було розвинене та поетично реалізоване у поезії «Ольга»: «Чолом...Шаліють гнів і муки... // Пекучі сльози вам – чолом!.. // В розпуці заломила руки // Ти над захмареним чолом..., // Як уявити дійсність втрати? // Роздерли Ігоря раби...» [2, 22].

Поезія рясніє різнотипними художніми засобами, зокрема алегоріями: («шаліють гнів і муки», «помсто...нехай палає облік твій»), епітетами («пекучі сльози», «захмарене чоло», «зухвалим катом»), анепифорою («Чолом...Шаліють гнів і муки...Пекучі сльози вам – чолом!..»). Митець ніби створює нову художню реальність за поганськими критеріями, рівновелику будь-якій реальності довколишнього світу. Він не тільки зображає, тобто оперує міметичними (наслідувальними) принципами, а й виражає в тексті духовні цінності, спонукуючи світ розвиватися за ідеалами язичницького світогляду.

На озброєнні слов'яни мали мечі та важкі щити. Та інколи навіть щит не може врятувати від смертельного поранення, як-от зображення подібної ситуації, хоча й символічної, у поезії Ю. Дарагана «Вечір»: «Як князь ранений – день схилився на захід, // Одкинув свій червоний щит // Рубіни крові бризнули на дахи, // І червінню спокійний став блищить» [2, 24]. День схилився – умовно помирає, адже його поранення – це захід сонця, що розподіляє свої останні промінчики на став та дахи. Рядки сповнені метафори («Як князь ранений – день схилився на захід, // Одкинув свій червоний щит»), цікавим видається порівняння крові з коштовним каменем – рубіном. Саме такі порівняння можемо віднести до особливостей поетичної манери Ю. Дарагана, тексти якого рясніють «перлинами сліз», «рубінами крові» тощо. Слід вказати також на те, що за

кольоровою символікою слов'ян, червоний – це символ крові та вогню, що асоціюється з помстою, війною та агресивністю.

Русичі були озброєні мечами, списами, луками і стрілами, бойовими сокирами, щитами. Зброя прикрашалась золотим, срібним орнаментом. У поезії Ю. Дарагана «Ти» тіло людини зливається із луком та списами: «Ти весь із бронзи, із металю, // Ти вигинаєшся, мов лук» [2, 36]. І тут знову звучить підтвердження тому, щоб без волі та сили духу, зброя в руках людини стає просто іграшкою чи палицею: «Не раз поглянеш ти крізь грати // Галер турецьких на моря, // Щоб тужним голосом співати // Про волю, долю і поля – // і ось в твоїй уяві блисне // Гетьман, мушкети, зойк і кров...» [2, 37] і наступні строфи: «Ось-ось шаблі, і Запорожці, // і сивий гетьман на чолі, – // Рубають, б'ють, скидають з палуб, // Збивають, ломлять яничар!.. // Яка же сила устояла б, // Коли такий міцний удар?!» [2, 38].

Плекання національного героїзму, лицарського духу, «бронзи» і «металю», яких так бракувало мрійливим співвітчизникам, здійснювалося поетом на різних рівнях: мотивному, образному, емоційно-почуттєвому, звуковому. У вірші «Ти» змальовується колоритний образ козака, який мусить бути «весь із бронзи, із металю» [2, 36], мусить воювати, пам'ятаючи повсякчас про небезпеку. Картину битви поет не лише зображував, а й озвучував, передаючи брязкіт зброї за допомогою алітерації [5, 39—45]. Поетичні рядки насичені великою кількістю однорідних іменників та дієслів, що відтворюють динамізм авторської мови: волю, доля, поля; скидають, рубають, ломлять, збивають; гетьмани, мушкети, зойк і кров. У поезії така троїстість набирає подеколи синонімічного характеру, формуючи однорідну семантичну фразу тематичної цілісності.

Знаємо, що особливе місце в релігійному культурі належить саме молитві, яка є найважливішим засобом спілкування віруючого з

надприродним. Замовляння, молитви, звертання можемо вважати зброєю також, але зброєю словесною, що подеколи вчиняє більше горя, ніж зброя справжня. Так, у поемі «Мазепа» Ю. Дараган співчуває гетьманові й розуміє, що прокльони є несправедливими; від того ще більше хочеться братися до зброї та – в поле доводити всім, що – патріот, а не зрадник: «Так стисне горло, здавить так, // що знов би, знов у дике поле! // Знов коні, стріли, бранці голі, // Шаблі та повний сагайдак» [2, 47]. Стихія боротьби вабила поета, гоїла зранену війною душу, але в зображених ним битвах брало верх світле, природне начало: «І гридень світлого Дажбога // Сурмить блакитну перемогу // На золотім коні!» [2, 26]. Бог сонця, від якого, як вважає автор «Слово о полку Ігоря», походили давні русичі, змальовувався захисником своїх нащадків.

Ю. Дараган одним із перших українських поетів в еміграції звернув увагу на призабуті старокиївські сторінки. Його вірші стали певним зачином розробки цієї теми, продовженої іншими поетами. Митець віднайшов у далекій минувшині першооснови української державності і морально-психологічних витоків народної самототожності. Сварог, Перун, Вольга, Святогор витворюють в ліриці Дарагана легендарно-міфологічне тло обстоюваної ним України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевський В. Ю. Дараган: свята неправда поезії [Електронний ресурс] / В. Ю. Базилевський. — Режим доступу : <http://slovoprosvity.org>.
2. Дараган Ю. Сагайдак / Ю. Дараган. — Прага : Український громадський видавничий фонд, 1925. — 64 с.
3. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи» / Микола Ільницький. — Львів: ІУ, 1995 р. — 319 с.

4. Погребенник В. Неофольклоризм поезії ранніх українських модерністів (Осип Маковей, Василь Щурат, Агатангел Кримський) / Володимир Погребенник // Міфологія і фольклор № 1(2). — 2009. — С. 50—58.
5. Просалова В.А. Поезія «Празької школи»: навч. посіб. / В. А. Просалова. — Донецьк : Веда, 2000. — 90 с.
6. Черній А. М. Релігієзнавство: [посібник] / А. М. Черній. — К. : Академвидав, 2003. — 222 с.

СОЛОМАХИНА Ю. Ф.

**КУЛЬТ ОРУЖИЯ ДРЕВНИХ СЛАВЯН В ПОЭЗИИ Ю. ДАРАГАНА
КАК ЗНАК НАЦИОНАЛЬНОЙ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ**

В статье рассмотрены особенности восприятия и творческой реализации культа оружия в поэзии Ю. Дарагана, прослежена специфика авторской трансформации языческого культа.

Ключевые слова: образ, символ, язычество, культ оружия, колчан.

SOLOMAKHINA Yu.

**SLAVONIC'S CULT OF WEAPONS IN YURIY DARAGAN'S
POETRY**

AS A SIGN OF NATIONAL IDENTITY

The author of the article describes peculiarities of perception and creative realization of the cult of weapon in Yuriy Daragan's poetry. The article is devoted to the specifics of the author's transformation of pagan cult.

Key words: image, symbol, paganism, the cult of weapon, quiver.

Стаття надійшла до редколегії 15.01.2013 р.

